

Miten saadaan kaikille mieluinen harrastus – harrastamisen verkoston ratkaisuehdotuksia harrastustakuun ja Suomen mallin toteuttamiseen

Eri selvitysten mukaan 10-20 %:lla lapsista ja nuorista ei ole mielekästä harrastustaⁱ. Syitä on useitaⁱⁱ, eri ikäisillä lapsilla ja nuorilla erilaisia ja ratkaisujenkin pitää siksi olla kokonaisvaltaisia. Harrastamattomuutta pitäisi lähestyä ensisijaisesti lapsen ja nuoren näkökulmasta.

Monilla toimijoilla liikunta-, kulttuuri ja nuorisosektorilla on paljon osaamista matalan kynnyksen harrastustoiminnan järjestämisestä ympäri Suomen. Koulut ovat mainio alusta koordinoita harrastustoimintaa ja muuta yhteisöllistä tekemistä. On kuitenkin tärkeää muistaa, että kaikki eivät halua harrastaa koululla eikä kaikki harrastustoiminta sovi koulun tiloihin tai kouluaikeihin. Valtakunnallisen koululaiskyselynⁱⁱⁱ mukaan 27 % ei halua harrastaa koululla tai lähellä koulua, toisaalta 56 % haluaisi harrastaa kavereiden kanssa koulun tiloissa ilman tavoitteellista toimintaa eli höntsätä. Nimenomaan monipuolisella ja yhteisöllisellä harrastustoiminnalla on tutkitusti positiivisia vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin^{iv}.

Suomessa harrastustoimintaa järjestävät ja mahdollistavat usein vapaaehtoiset. Vapaaehtoistyö lisää paikallista yhteisöllisyyttä ja pitää harrastusmaksut edullisina, mutta vaikeuttaa harrastusten järjestämistä koulupäivien aikana ja koulujen kerhotoimintana, koska moni harrastusten vetäjä opiskelee tai tekee päivisin muita töitä. Lisäksi koulujen käytännöt vaihtelevat paljon ja koulujen kerhotoiminnan järjestäminen vaatii etenkin vapaaehtoisilta usein nykymallissa liikaa ja jää siksi tekemättä, vaikka tahtoa tarjota matalan kynnyksen kerhotoimintaa olisi. Kouluissa ja kunnissa on erilaiset käytännöt siitä, kuka kouluun edes pääsee ja mistä toimintaan voi saada rahoitusta.

Nuorisotutkimusseuran tuoreessa tutkimuksessa^v selviää, että erillisen vastuuhenkilön tai -tahon nimeäminen kuntatasolle organisoimaan lasten ja nuorten harrastamista johtaa harrastustakuun toteuttamiseen todennäköisemmin kuin toteuttamisvastuun hajauttaminen. Harrastustakuu toimeenpantiin kunnissa tyypillisesti kunnan ja yhdistystoimijoiden yhteistyössä (56 %). Neljännes (26 %) kunnista oli ulkoistanut harrastustakuun järjestämisen yhdistyksille taloudellisen tai muunlaisen tuen avulla. 14 prosenttia kunnista ilmoitti vastaavansa itsenäisesti toteutuksesta. Tutkimuksessa siteerattu kunnan työntekijä avaa millaisesta koordinaatiosta on kyse:

”Ja sit se että yhteydenpito eri toimijoihin koska toimijoitahan on paljon enemmän kuin kaupungin liikunta- tai nuoriso- tai kulttuuripalvelut. Et on yhdistyksiä ja on yrityksiä ja kaikki se yhteydenpito ja se järkevä toimintakalenterin rakentaminen on vain mahdollista että on joku joka koordinoi, jolla on langat käsissä.”

Harrastustoimintaa toteuttavat järjestöt ovat muodostaneet vuonna 2017 yhteistyöverkoston, jonka tavoitteena on edistää koululaisten harrastamisen mahdollisuuksia. Koordinaation tarve eri tasoilla on noussut jatkuvasti esiin verkostossa. Teemme verkostossa ja mukana olevissa järjestöissä jatkuvasti töitä harrastamisen esteiden poistamiseksi, mutta tekisimme sitä vieläkin vaikuttavammin tiiviimmässä yhteistyössä kuntien ja valtion toimijoiden kanssa. Kaiken keskiössä pitäisi kuitenkin olla lapsi ja nuori ja hänen toiveensa harrastaa.

Verkoston ratkaisuehdotuksia:

- **Harrastamisen koordinaatio kuntatasolla:** Kuntiin tarvitaan harrastuskoordinaattoreita, jotka tuntevat koulujen käytännöt, oppilaat ja paikalliset harrastustoimijat. Tästä on jo hyviä esimerkkejä

ja toteutuksia eri kunnista joista kannattaa ottaa oppia (esimerkiksi Raumalla koordinaatio, Porissa harrastaminen koulupäivän yhteydessä ja harrastuspassi, Keravalla hyvä toteutus harrastusviikosta, Helsingissä Hyvä vapaa-aika –hanke). Nyt tarvitsemme valtakunnallisen mallin pitkäjänteistä kehittämistä ja sille rahoitusohjauksen.

- Koordinaattoreiden toiminnan tulee olla lapsilähtöistä ja toiminnan tavoitteena on lisätä yhteisöllisyyttä kouluissa. Harrastustarjonnassa tulisi huomioida lasten ja nuorten tarpeet ja toiveet.
- Koordinaattorit voivat itse järjestää toimintaa ja erityisesti mahdollistaa, että koulun yhteydessä on tarjolla monipuolista harrastus- ja kerhotoimintaa eri ikäisille, ja että eri harrastusmahdollisuudet myös koulun ulkopuolella tulevat koulussa tutuksi systemaattisesti esimerkiksi harrastusviikon kautta. Koulujen tilat pitää saada harrastustoiminnan ja nuorten omaehtoisen toiminnan käyttöön myös kouluaikojen ulkopuolella. Tarjolla pitää olla myös erityistä tukea niille, joille harrastamisen kynnys on nykyisin kaikkein korkein. Kouluissa tapahtuvaa nuorisotyötä tulee vahvistaa ja kehittää tähän suuntaan. Harrastuskoordinaattorina voisi hyvin toimia nuorisotyöntekijä.
- **Harrastamisen koordinaatiota pitää vahvistaa myös valtakunnallisesti.** Harrastamista tukeva julkinen rahoitus hakukriteereiltään entistä läpinäkyvämmäksi ja selkeämmäksi. Koulujen kerhotoiminnan rahoitusta tulee selkeyttää ja vakiinnuttaa. Harrastustakuun toteuttamista tulee budjetoida niin, että myös kuntatasolla tuetaan harrastusten järjestämistä rahallisesti (huomioitava mm. ohjaajien ja valmentajien palkkiot ja tilakulut).
- Mieluisa harrastus ei välttämättä ole maksuton. Maksuttomien harrastusmahdollisuuksien lisäksi tarvitaan taloudellista tukea harrastamiseen yhdenvertaisuuden toteutumiseksi. Esimerkiksi Keravalla on kokeiltu harrastusseteliä, mitä sieltä voidaan oppia?
- Valtakunnallisen harrastusviikon järjestämistä kannattaa jatkaa ja tehdä siitä entistäkin parempi ja vaikuttavampi. Valtakunnallinen harrastusviikko on toteutettu nyt kaksi kertaa harrastamisen verkostossa toimivien järjestöjen yhteistyöllä ja mielellämme tekisimme siitä entistäkin vaikuttavamman tiiviimmällä yhteistyöllä ministeriön kanssa. Eri harrastusten järjestäjillä on halua edistää harrastustakuun toteutumista Suomessa, mutta työtä kannattaa tehdä systemaattisemmin yhdessä ja hyviä käytäntöjä jakaen. Harrastusviikkoon ja muuhun valtakunnalliseen koordinaatioon on tärkeää myös ohjata resursseja. Harrastusviikon järjestämisessä tulee huomata lasten ja nuorten osallisuus suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.
- Erilaisia digitaalisia ratkaisuja harrastustietouden levittämiseen ja kokeilemisen kynnyksen madaltamiseen pitää edelleen kehittää. On tärkeää varmistaa, että palveluissa on monipuolisesti tarjolla erilaisia harrastusmahdollisuuksia ja sovelluksia on kaikkien osallisten helppo käyttää.

Harrastustoimintaa toteuttavat järjestöt ovat muodostaneet vuonna 2017 yhteistyöverkoston, jonka tavoitteena on edistää koululaisten harrastamisen mahdollisuuksia – ennen kaikkea koulupäivän yhteydessä. Verkoston yhteisenä tahtotilana on tarjota kaikille lapsille mahdollisuus osallistua mielekkääseen, laadukkaaseen ja ryhmässä tapahtuvaan harrastamiseen koulupäivän yhteydessä monialaisen yhteistyön avulla. Tahtotilan toteutuminen edellyttää monipuolista tarjontaa oppilaiden toiveita kuunnellen.

Verkostossa mukana ja näitä ratkaisuehdotuksia luomassa:

Kehittämiskeskus Opinkirjo, Minnariikka Järvinen

Koululiikuntaliitto, Kristiina Jakobsson

Liikunnan aluejärjestöt, Tarja Nieminen, Pasi Majoinen, Krista Pöllänen

Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Jenni Helenius, Liisa Kilpiäinen

Nuori Kirkko, Markku Autio

Suomen Olympiakomitea, Maria Ulvinen, Marko Viitanen

Suomen Partiolaiset, Helka Otsolampi, Tea Hurme
Suomen Vanhempainliitto, Anri Leveelahti
Suomen 4H liitto, Virpi Skippari
Suomen Nuorisoseurat, Riina Kylmälahti, Iija Filén

ⁱ Harrastamisen strategia, OKM 2019

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161382/okm_7_2019_Harrastamisen%20strategia.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ⁱⁱ Selvitys Valtionhallinnon toimenpiteistä lasten ja nuorten harrastustoiminnan edistämiseksi, 2017

https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/01/LNH_raportti_2501.pdf

ⁱⁱⁱ Valtakunnallinen koululaiskysely, OKM 2017 https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/viidennes-koululaisista-ilman-mieluisaa-harrastusta-ylakoululaisista-jopa-kolmannes

^{iv} OKM työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:6, 70-94

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75195/tr06.pdf>

^v Harrastustakuu: yhdenvertaisuuden asialla, Haanpää 2019

https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/harrastustakuu_digi_final.pdf